

DREGĂTORI ȘI DREGĂTORII ÎN ȚINUTUL BACĂU PÂNĂ LA SFÂRȘITUL SECOLULUI AL XVI-LEA

Maria Berceanu

Trecutul unui ținut moldovenesc poate fi considerat ca fiind în primul rând o problemă de istorie administrativă și instituțională. În condițiile conturării unor funcții interne tot mai numeroase și tot mai complexe, s-a impus crearea și dezvoltarea unui aparat statal menit să asigure realizarea acestora.

Ca urmare a dezvoltării și specializării instituțiilor centrale, s-a conturat treptat un aparat administrativ tot mai diversificat, care să reprezinte și să realizeze la nivel regional și local interesele statului feudal. Aflat în subordinea domniei și a marilor dregători, acest aparat s-a regăsit pe întreg teritoriul țării, îndeplinind numeroasele sarcini încredințate de puterea centrală. Este vorba despre *dregătorii ținuturilor*, ai *ocoalelor domnești*, ai *târgurilor* și ai *așezărilor rurale*, constituiți într-o ierarhie strictă, caracteristică epocii medievale. Pe plan local, pe lângă reprezentanții domniei mai trebuie amintită existența unui număr de *dregători* aparținând *comunităților sătești și orășenești*, cu atribuții proprii.

Așa cum ținuturile își au originea în vechile unități socio-teritoriale, tot astfel și dregătorii care le-au administrat îi au ca precursori pe primii ”Țiitori” ai unor asemenea forme de organizare. Concomitent cu procesul de unificare, primii voievozi au avut în vedere și atragerea „mai marilor pământului”, pentru a fi ajutați la cârmuirea statului. Acești mari proprietari locali au primit atribuții administrative, fiscale, judecătorești și militare care nu se exercitau doar asupra localității alături de care apar înregistrați în documente, ci asupra unui teritoriu mai întins. Centrul de reședință al acestor structuri teritoriale locale îl constituia „*casa*” (дом) sau „*curtea*” (двор)¹ *boierilor, jupanilor, vitejilor* cum erau menționați acești conducători locali în documentele de la sfârșitul secolului al XIV-lea și începutul secolului al XV-lea. Ei au format în această perioadă „feudalitatea teritorială” sau domenială, care, cu timpul și-a pierdut însemnătatea, devenind o „aristocrație de serviciu”².

Calitatea de „Țiitori” ai structurilor teritorial-fiscale, nefiind acordată pe viață a dat posibilitatea voievozilor să-i schimbe, numind atunci când considerau de cuviință, noi reprezentanți dintre rudele sau apropiații lor care le erau devotați. Reședința acestora începe să se stabilizeze treptat în acele localități care concentrau

¹ Alexandru I. Gonța, *Satul în Moldova medievală. Instituțiile*, București, 1986, p.168 și urm.

² Gheorghe I. Brătianu, *Sfatul domnesc și Adunarea stărilor în Principatele Române*, București, 1995, p. 31.

mai multe funcții economice, administrative, militar-strategice ori judecătorești³. Acest rol va fi jucat de orașe, care, alături de cetăți au jucat un rol important în organizarea administrativ-teritorială a regiunilor de la est de Carpați.

Se știe că orașele au fost de la început proprietate domnească. Tratatul de la Luck dintre Dimitrie Cantemir și Petru cel Mare preciza, în articolul VIII, faptul că „domnul, după vechile obiceiuri, va stăpâni toate orașele Moldovei ca proprietate a sa”⁴. Datorită complexității sarcinilor domniei, orașele mai importante, printre care și Bacăul, au devenit reședințe temporare, de unde domnul rezolva probleme de politică internă sau externă ale țării, emițând diferite acte. În aceste orașe au apărut curți domnești deservite de un număr de sate din jur care formau ocolul domnesc. Aici domnii și-au așezat proprii reprezentanți care să le reprezinte interesele. Aceștia erau numiți *vornici* sau *sudji* (*sudeți*) care sunt considerați „cele mai vechi organe ale puterii centrale ale statului Moldova”⁵. D. Ciurea⁶ subliniază faptul că acest termen are în unele documente și un sens generic, adică se referă la toți dregătorii cu drept de judecată dintr-un ținut. Se exemplifică acest aspect cu documentul din 5 martie 1435⁷, când Ștefan al II-lea voievod se adresa, în legătură cu privilegiile negustorilor brașoveni, la „*boieri, vornici, șoltuzi și vătămâni*”. În legătură cu aceeași problemă, la 26 mai 1435⁸, domnul se adresa „*judecătorilor de la Bacău și de la Troțuș*” să nu mai împiedice pe negustorii din Brașov să facă negoț, căci „ni se jeluiesc brașovenii că prin acele părți li se fac multe pagube și piedici oamenilor lor și târgoveților lor”, deși aceștia aveau „cărți” de privilegii de la domnii Moldovei. Domnul le cere acestor dregători locali să nu lase „să li se facă strâmbătăți de către nimeni” negustorilor din Brașov, „ca ei să nu ni se jeluiescă mai mult, ca să avem noi pace”.

Acest document ne oferă informații deosebit de importante despre statutul târgului Bacău la acea dată. Intensificarea circulației de persoane și mărfuri spre și dinspre Transilvania, pe valea Troțușului, a dus la creșterea importanței social-economice a acestei așezări aflate la intersecția unor importante drumuri comerciale. D. Ciurea⁹ consideră Bacăul ca unul dintre „orașele de popas” obligatoriu datorită așezării sale strategice. Creșterea numărului de negustori în această zonă a impus

³ Constantin Burac, *Ținuturile Țării Moldovei până la mijlocul sec. al XVIII-lea*, București, 2002, p. 49.

⁴ I. Toderașcu, *Crestomație de istorie medie a României, I. Documente*, Iași, 1977, p. 215.

⁵ D. Ciurea, *Organizarea administrativă a statului feudal Moldova (sec.XIV-XVII)*, în *Anuarul Institutului de Istorie și Arheologie „A. D. Xenopol”* (în continuare se va cita *AIIAI*), II, 1965, p.153.

⁶ *Ibidem*, p.154.

⁷ M. Costăchescu, *Documente moldovenesti înainte de Ștefan cel Mare* (în continuare se va cita *DMÎȘM*), II, p. 310.

⁸ *Documenta Romaniae Historica* (în continuare se va cita *DRH*), A. Moldova, I, doc. 141, p.195-196.

⁹ D. Ciurea, *Noi considerații privind orașele și târgurile din Moldova în secolele XIV-XIX*, în *AIIAI*, VII, 1970, p. 23-24.

luarea de măsuri atât pentru întărirea siguranței lor, cât și pentru a asigura domniei venituri importante provenite din comerț sau din perceperea taxelor de vamă. Existența unui intens comerț de tranzit în regiune este evidențiată de prezența **vameșilor la Bacău**, unde se plătea „vama de margine” după cum se arată în privilegiul comercial acordat de Alexandru cel Bun negustorilor din Liov, la 6 octombrie 1408¹⁰. Se pare că tocmai acești vameși din Bacău - vestiți pentru intransigența lor la controlul mărfurilor și la perceperea taxelor - erau cei care puneau „piedici” ori aduceau „pagube” negustorilor din Brașov, așa cum arată documentul din 1435, menționat mai sus (din 1431¹¹ aceștia coordonau și vama de la Tazlău). Domnul dorea să păstreze bune relații cu brașovenii, căci plecarea „neguțătorilor” era considerată ca o adevărată calamitate, lipsind țara de o sursă importantă de venit¹².

Treptat, mănăstirea Bistrița a ajuns să acapareze veniturile rezultate din tot ce era de vămuit. După ce Alexandru cel Bun dăruiește mănăstirii venitul vămii de la Tazlău, la 6 februarie 1431¹³, Ilie voievod întărește aceleiași mănăstiri venitul vămii de la Bacău, la 13 septembrie 1439. Se hotărăște ca nici un negustor moldovean ori străin să nu fie scutit de taxă la această vamă: „oricine să plătească vamă și orășenii sau orice fel de negustori, din orice părți, orice marfă <vor vinde în țara noastră>... și nimeni să nu fie scutit, ci fiecare să plătească vama”¹⁴. Se hotărăște ca nici un negustor moldovean ori străin să nu fie scutit de taxă la această vamă: „oricine să plătească vamă și orășenii sau orice fel de negustori, din orice părți, orice marfă vor vinde în țara noastră... și nimeni să nu fie scutit, ci fiecare să plătească vama”.

Dania veniturilor celor două vămi este întărită mănăstirii Bistrița de către Ștefan cel Mare la 8 septembrie 1457¹⁵. Prin același act domnul dăruiește mănăstirii și „pietrele de ceară din târgul Bacău” și „morile din sus de Bacău pe care le-au întemeiat ei cu banii lor” și „moara de la Câmp, care din veac ascultă de această vamă a acestei mănăstiri”. Din nou se cere ca nici un negustor, authton ori străin, să nu fie scutit „cu nici o carte a noastră, chiar dacă ar fi scutire cu pecetea cea mare”. Se poate afirma că această infiltrare a mănăstirii în viața târgului Bacău i-a știrbit acestuia din autonomie și l-a păgubit de niște venituri importante pe care le-ar fi putut folosi pentru propria dezvoltare, ori pentru prosperitatea locuitorilor săi. Intuind posibilitatea unor neînțelegeri ori situații conflictuale între dregătorii locali și reprezentanții mănăstirii care administrau aceste venituri, domnul precizează clar: „nici un fel de **boier al nostru** și nici un **vameș** și nici un **globnic** și nimeni altul să nu îndrăznească să se amestece în venitul mănăstirii fie chiar pentru preț de un

¹⁰ M. Costăchescu, **op.cit.**, I, p. 633-636.

¹¹ **DRH**, A, I, doc. 101, p.150-151.

¹² N. Ciocan, **Negoț și neguțători în Moldova veacului al XVII-lea**, în *AIIAI*, 1980, p. 303.

¹³ **DRH**, A, I, doc.101, p. 633-636.

¹⁴ **Ibidem**, doc. 200, p. 283-284.

¹⁵ **Ibidem**, II, doc.65, p. 94-96.

groș”. Unii istorici¹⁶ consideră că documentul din 8 septembrie 1457 prezintă o importanță deosebită și prin faptul că arată ordinea ierahică a slujitorilor domnești existenți la Bacău la acea dată și anume: **boieri, ureadnici-dregători, globnici**. Această înșiruire, pe lângă faptul că ne oferă o imagine mai clară asupra organizării instituțiilor medievale teritoriale din prima jumătate a secolului al XV-lea, dovedește, totodată, că târgul Bacău era la acea dată centrul de reședință al ținutului cu același nume.

Veniturile acordate mănăstirii Bistrița vor fi reconfirmate prin acte domnești de Ștefan cel Mare la 23 aprilie 1460¹⁷, 15 septembrie 1462¹⁸; de Petru Șchiopul la 18 aprilie 1576¹⁹; de Iancu Sasul la 21 august 1582²⁰; de Ieremia Movilă la 7 aprilie 1602²¹ etc.

O altă sursă de venit a târgului Bacău concedată și ea odată cu vama mănăstirii Bistrița a fost **dreptul de depozit**. În documentul din 23 aprilie 1460²² se arată: „...și orice negustor ori de unde ar veni ca să depoziteze marfa sa la Bacău” trebuia să plătească o taxă. Mănăstirea avea confirmare de la domn „să ia de car cât este drept”.

Având în vedere strictețea cu care erau precizate și percepute aceste dări am putea crede că negustorii încercau să le evite. Dar trebuie arătat faptul că aceștia erau obligați să treacă pe un anumit drum, neputând ocoli orașele unde se plătea vamă. P. P. Panaitescu consideră această obligație a drumului ca și dreptul de depozit ca fiind cele două temelii ale comerțului medieval²³. Din acest punct de vedere, târgul Bacău poate fi considerat ca fiind privilegiat, fiind una din așezările înfloritoare ale Moldovei și un important centru al administrației locale.

Acest lucru este confirmat și de faptul că aici a fost edificată o curte domnească menționată documentar la 20 aprilie 1491²⁴, una din reședințele teritoriale ale domnului. Tot aici și-a stabilit reședința Alexandru (sau Alexăndrel) fiul și coregentul lui Ștefan cel Mare, ctitorul Bisericii domnești cu hramul Adormirea Maicii Domnului, sfințită tot în 1491. Istoricii au căutat să descifreze rolul pe care l-a avut Alexăndru la Bacău. Pentru I. Bogdan, acest fiu al lui Ștefan era un fel de **guvernator** în partea de jos a țării cu reședința la Bacău²⁵, în vreme ce

¹⁶ C. Burac, **op.cit.**, p.113.

¹⁷ DRH, A, II, doc. 93, p.133-135.

¹⁸ Ibidem, doc. 107, p.151-155.

¹⁹ Documente privind Istoria României (în continuare se va cita DIR), A, Moldova, sec. XVI, III, doc. 87, p. 67-68.

²⁰ Ibidem, p. 191.

²¹ Ibidem, sec.XVII, I.,p. 38.

²² DRH,A, II, doc. 93, p. 151-155.

²³ P.P. Panaitescu, **Comunele medievale în Principatele Române**, în *Interpretări românești*, București, 1947, p.184; ediția a II-a, întocmită de Ștefan S. Gorovei și Maria Magdalena Székely, București, 1994.

²⁴ DRH,A, III, doc. 93, p. 185-186.

²⁵ I. Bogdan, **Documentele lui Ștefan cel Mare**, vol. II, București, 1913, p. 380.

I. Ursu, în monografia dedicată lui Ștefan cel Mare, arată că „în 1492 îl găsim pe Alexandru la Bacău, unde pare să-și fi avut reședința, încredințându-i-se apărarea și administrarea părții muntoase a Moldovei de sud”²⁶.

N. Iorga crede că Ștefan cel Mare a creat la **Bacău „un ținut de margine, organizat militarmente**, pe care îl încredința lui Alexandru”²⁷. Interesante sunt și măsurile pe care acest fiu al marelui domn al Moldovei le-a luat în legătură cu regiunea arondată târgului Bacău.

După victoria de la Râmnic împotriva lui Basarab Țepeluș (bătălie la care a participat alături de tatăl său), Alexandru emite din Bacău, la 18 ianuarie 1482, un act prin care cere judelei Brașovului să rezolve unele probleme ce privesc zona sa de activitate. În acest document el se intitulează „Alexandru filius Domini Stephani dei gratia Wazwoda regni Moldaviae”²⁸. Rezidând la Bacău, el trebuia să se implice în realizarea eficientă a tuturor problemelor din regiune. În acest scop, tot din Bacău, Alexandru emite un nou act la 26 iunie 1488, prin care se adresează brașovenilor pentru a găsi soluții care priveau ambele părți²⁹.

La data când Alexandru emitea de la Bacău aceste acte, biserica-ctitorie a sa nu era construită încă (funcționau doar o parte din construcțiile ce reprezentau complexul curtea domnească: casa domnească, turnul de apărare)³⁰. La 1 ianuarie 1491, el va sfinți Biserica cu hramul Adormirea Maicii Domnului. În pisania acestui lăcaș el se va intitula: „Io Alexandru voievod, fiul lui Ștefan voievod, domnul Țării Moldovei”³¹.

În urma celor două confruntări militare la care participă alături de tatăl său (Vaslui, 1475 și Valea-Albă, 1476) se pare că domnul Moldovei a hotărât să stabilească la Bacău reședința pentru fiul său Alexandru, desemnat cu titlul de „voievod” (ceea ce poate însemna succesor la tron). În afară de abilitățile sale deosebite din punct de vedere militar, se pare că acest energic fiu al lui Ștefan cel Mare s-a implicat în toate problemele ce priveau administrația locală din jurul reședinței sale. Nu se cunosc împrejurările în care a murit în 1496, marți 26 iulie³², fiind îngropat la mănăstirea Bistrița, lângă străbunicul său, Alexandru cel Bun, al cărui nume îl poartă.

Un alt aspect care subliniază importanța Bacăului și rolul său ca reședință regională a domnilor Moldovei a fost și faptul că, din 1401, aici a fost mutată de la

²⁶ I. Ursu, **Ștefan cel Mare**, București, 1925, p. 280-283.

²⁷ N. Iorga, **Istoria românilor**, XIX, 1933, p. 207-208.

²⁸ I. Bogdan, **op.cit.**, p. 368-369.

²⁹ Al. Artimon, I. Mitrea, **Bacău-reședință voievodală**, Bacău, 1996, p. 58.

³⁰ **Ibidem**.

³¹ **Repertoriul monumentelor și obiectelor de artă din timpul lui Ștefan cel Mare**, București, 1958, p. 90.

³² **Letopisețul anonim al Moldovei**, în **Cronicle slavo-române din sec. XV-XVI publicate de I. Bogdan** (în continuare se va cita **Cronicle slavo-române...**), ediție revăzută și completată de Petre P. Panaitescu, București, 1959, p. 11.

Siret reședința Episcopiei catolice. Alexandru cel Bun, căsătorit cu o catolică, a oferit posibilitatea reprezentanților acestei credințe să-și construiască mănăstirea lor, a „baraților” (azi toponim) sau fraților unguri (catolici), lângă apa Negelului. A fost înzestrată și cu pământuri, în vecinătate, la Trebeșelul Băraților. Mulți episcopi s-au purtat neomenos, au furat odoare, vase de aur etc. În acest sens avem relatări ale călugărilor care au trecut sau au rămas o anumită perioadă la Bacău. Astfel, în 1599, episcopul Bernardinus Quirinus, călugăr franciscan venețian, arată cum a vizitat „orașul și biserica catolică din Bacău”³³, care i-a fost desemnată ca biserică episcopală.

Calitatea de reședință episcopală catolică a reprezentat o oportunitate pentru târgul Bacău și regiunea adiacentă (în special satele catolice) pentru a fi cunoscut și în afara țării. Călugărul minorit Paolo Bonnicio din Malta relatează cum a ajuns de la Piatra „pe drumul cel mare al Bacăului”³⁴ în orașul cu același nume.

Pentru secolul al XVII-lea, deosebit de importante sunt informațiile transmise de episcopul Marco Bandini³⁵, cu studii în Italia, sfințit arhiepiscop la 21 august 1644, care a fost trimis la episcopia din Bacău. Arată despre oraș că „are o poziție admirabilă, situat fiind la răsărit de râul Bistrița, spre miazăzi se întinde o câmpie minunată acoperită cu dese sate românești...”.

Atunci când domnul se deplasa cu suita și rezida o vreme în reședințele temporare unde erau curți domnești emitea și acte care dădeau valoare juridică măsurilor luate în diferite domenii de activitate. Din Bacău a acordat Ștefan cel Mare, la 13 septembrie 1457³⁶, un salv-conduct lui Mihail logofăt, cerându-i să se întoarcă din Polonia împreună cu toate slugile și cu toată averea lor, asigurându-i că i-a iertat pentru dușmănia din trecut. Același domnitor întărește, printr-un *act emis* tot *la Bacău* la 15 mai 1462³⁷ Stanei, soția lui Sima Turluiianul, jumătate din satul Șperlești. În secolul al XVI-lea, Alexandru Lăpușneanu poruncește lui Trifan să lase în pace ocinile din Hălășești și Arămești, printr-un uric emis din Bacău fără precizarea anului (se observă doar luna februarie, ziua 13)³⁸. Un alt document scris în Bacău în anul 1555 noiembrie 28³⁹, tot de Alexandru Lăpușneanu, întărește nepoților Marinii Lolca „un sat la Cobâle, anume Silivestrii”.

Toate informațiile prezentate mai sus subliniază importanța economică, politico-administrativă, cultural-religioasă a Bacăului ca reședință a ținutului omonim. Deși documentele care s-au păstrat nu ne oferă prea multe informații referitoare la dregătorii domnești din ținut sau ocol, ori pe cei aleși de comunitățile

³³ *Călători străini despre Țările Române*, vol. IV, București, 1972, p. 37.

³⁴ *Ibidem*, vol. V, 1973, p. 19-22.

³⁵ *Ibidem*, p. 280 și urm.

³⁶ *DRH*, A, II, doc. 66, p. 97-98.

³⁷ *Ibidem*, doc. 104, p. 147-149.

³⁸ *DIR*, A, sec. XVI, II, doc. 35, p. 35-36.

³⁹ *Ibidem*, doc. 86, p. 96.

locale, putem presupune că și în această regiune au rezidat și au activat toți dregătorii menționați cu mai multă generozitate de documente pentru alte ținuturi.

În legătură cu dregătorii care reprezentau interesele locuitorilor orașelor, **șoltuzul și pârgarii**, în Moldova nu se cunosc dispoziții elaborate pentru alegerea acestora. D. Ciurea⁴⁰ consideră că aceste organe locale erau alese anual de obștea târgoveților (negustori, meseriași, cler, cultivatori etc.) și tot obștea le putea reconfirma.

Neexistând o procedură elaborată în acest sens, se presupune că se foloseau vechi uzanțe, preluate din Ardeal⁴¹. Conducerea târgului avea o **cancelarie** cu unu sau doi scriitori care țineau corespondența cu alte orașe (în special din Ardeal) în limba latină, slavă, germană. De asemenea, conducerea orașelor elibera mărturii pentru vânzări de ocini în afara târgului sau a ținutului respectiv sau certifica zapise pentru astfel de tranzacții care erau consemnate în **catastiful târgului** și aveau **pecetea** acestuia, ambele aflate în păstrarea șoltuzului în funcție.

Prima mențiune a acestor dregători locali din Bacău datează abia din 7 iulie 1602⁴², când „**șoltuzul Sascău Frâncu cu 12 pârgari din târgul Bacău**” adevăresc faptul că Movilă, fost pârcălab și cneaghina Salomia au cumpărat ocină și vie cu cramă în Albeni. Și cel care a consemnat în scris este un localnic: „**au scris popa Zaharia din Bacău**”.

Catastiful orașului este menționat și el târziu, la 10 octombrie 1617⁴³, când domnul se adresează „**marilor vătafi din Bacău**” pentru a rezolva o neînțelegere între „femeia lui Lupu, fiul lui Anghel” și „Onciul Iurașcovici, fost staroste” în legătură cu o vie, pe care Orăș, fost vornic, a cumpărat-o de la Anghel cu 240 ughi. Se precizează în continuare faptul că are și zăpis de la el „și încă **este scris și în catastihul orașului**” (în original „orașom”). Dacă această consemnare în catastiful târgului s-a făcut, după cum se observă, cu o generație în urmă față de data emiterii documentului, înseamnă că acces „catastih” exista cel puțin de la jumătatea secolului al XVI-lea.

În documente sunt amintiți uneori și alți locuitori ai târgului. Acesta este cazul la 6 iunie 1621, când pentru un act de întăritură „**popa Gheorghe de la Bacău**” a adus un zăpis de la „**voitul și 12 pârgari de la Bacău**” precum și de la „**Mârzea diredgătoriul de acolo și de la alți oameni buni de acolo**”⁴⁴.

Șoltuzul și pârgarii erau dependenți de organele domnești din târguri. Acești dregători locali au dus în secolele al XVII-lea – al XVIII-lea o luptă grea și inegală cu acaparatorii laici și eclesiastici ai locurilor din hotarul târgului. În secolul al

⁴⁰ D. Ciurea, **Organizarea administrativă...**, p. 183-184.

⁴¹ **Ibidem**.

⁴² **DIR**, A, sec. XVII, I, doc. 81, p. 53-54.

⁴³ **Ibidem**, IV, doc. 256, p. 205.

⁴⁴ **Ibidem**, V, doc. 65, p. 55.

XVIII-lea, șoltuzul și pârgarii sunt tolerați sau li se suprimă existența⁴⁵.

În ceea ce-i privește pe dregătorii de ținut, autorul *Cronicii moldo-polone* arăta că în fruntea acestora se afla câte un **pârcălab** și câte un **vătaf**. Pentru ținuturile de graniță se folosea termenul de **staroste**, fără ca aceasta să fie o regulă⁴⁶. Pentru că orașele desfășurau o activitate economică mai intensă și erau frecventate de numeroși străini (cum s-a văzut și în cazul Bacăului) era necesară prezența permanentă a unui organ domnesc, suprapus șoltuzului și pârgarilor⁴⁷. Numiți și revocați din funcție după dispoziția domnului, **vornicii** aveau atribuții din cele mai largi: judecătorești, fiscale, militare.

Astfel, activitatea agenților fiscali care erau subalterni ai marelui vistiernic în ținuturi era sprijinită de toți dregătorii locali în frunte cu pârcălabul/starostele și marii vătafi⁴⁸. Pârcălabii împreună cu **gorșinari**, **desetnici** etc. și subalternii acestora puteau intra în toate satele ținutului și ocoalelor domnești ca să „împlinească”, adică să încaseze dările de la cei care trebuiau să le plătească. Atunci când se deplasau în ținut „**cu slujbele domniei**” pârcălabii aveau obligația de a-i susține cu toată autoritatea lor pe toți slujbașii care aveau asemenea sarcini, deoarece încasarea impozitului a fost considerată permanent ca o îndatorire principală a reprezentanților administrației locale de stat⁴⁹.

Cunoscând bine situația pe plan local, pârcălabii erau desemnați să facă și anchete ori să judece numeroase neînțelegeri cu caracter fiscal. De asemenea, controlau după catastifele vistieriei plata impozitelor de către locuitori, efectuarea „podvezilor” și a celorlalte munci către stat. În aceste activități erau sprijiniți de **globnici** – semnați la Bacău la 8 septembrie 1457⁵⁰ - **podvodari**, **deșugubinari**. La cererea vameșilor, pârcălabii depuneau eforturi pentru încasarea taxelor vamale⁵¹.

Pârcălabii aveau și importante atribuții judecătorești. Ei puteau judeca procese de furt, omor, răpiri de fete, în general, orice infracțiuni⁵². Pârcălabii puteau judeca singuri sau împreună cu „**mulți oameni buni și slugi domnești**” care cunoșteau litigiul și normele din „obiceiul pământului”. Uneori trebuiau să rezolve și neînțelegeri apărute între localnici și străini, de exemplu negustori. Deși nu avem în documentele secolelor al XV-lea- al XVI-lea o mențiune explicită despre pârcălabii din ținutul Bacău, putem presupune că „**judecătorii de la Bacău**”, cărora Ștefan voievod le scrie la 26 mai 1435⁵³ cerându-le să rezolve plângerile

⁴⁵ D. Ciurea, **op.cit.**, p.193.

⁴⁶ N. Grigoraș, **Instituții feudale din Moldova. Organizarea de stat până la mijlocul sec. al XVIII-lea**, București, 1971, p. 285.

⁴⁷ D. Ciurea, **op.cit.**, p. 164.

⁴⁸ N. Grigoraș, **op.cit.**, p. 285.

⁴⁹ **Ibidem**, p. 286.

⁵⁰ **DRH**, A, II, doc. 65, P. 94-96.

⁵¹ N. Grigoraș, **op.cit.**, p. 287.

⁵² **Ibidem**, p. 288.

⁵³ **DRH**, A, I, doc.141, P. 195-196.

negustorilor brașoveni cărora „prin acele părți li se făceau multe pagube și piedici”, ar putea fi precursorii conducătorilor de ținut. Din document rezultă că autoritatea lor era foarte mare, iar domnul avea încredere deplină în capacitatea lor de a rezolva acest litigiu: „**pentru că noi știm capetele voastre**” se arată în finalul documentului.

În sarcina pârcălabilor intrau și atribuții militare. Fiecare ținut avea o organizare militară proprie, de care răspundea în primul rând pârcălabul. *Cronica moldo-polonă*, care arată că în Moldova erau **24 de ținuturi**, sublinia și faptul că erau „tot atâția **pârcălabi și vătavi adică staroști și stegari**”⁵⁴. Din prima jumătate a secolului al XV-lea – 14 mai 1443⁵⁵ - este menționat **șetrarul**, dregătorul care organiza și răspundea din punct de vedere administrativ de întregul corp de oaste care-l însoțea pe domnitor în deplasările sale, atât în timp de război, cât și în timp de pace⁵⁶.

Un rol important l-a avut serviciul de **strajă**, în special la granița de apus. Paza se făcea în anumite puncte ale frontierei, care nu puteau fi ocolite. Un sector de graniță era supravegheat de **locuitorii satului Borlești, din ținutul Bacău**, scutiti pentru serviciul pe care îl îndeplineau de toate „angăriile” în afară de cislă. Se arată că ei **țin strajă de pe „apa Tazlăului celui mare cum țin și alte străji**”⁵⁷.

O altă categorie de dregători ținutali care în ierarhia administrativă au fost inferiori pârcălabilor au fost **marii vătăfi**. N.Grigoraș⁵⁸ consideră că această dregătorie s-ar putea să fi fost introdusă în Moldova chiar la începutul secolului al XVI-lea, fiind legată de vreo reorganizare administrativă. Autorul crede că „la început a fost o dregătorie cu caracter militar, dar, pe măsură ce presiunea militară asupra Moldovei s-a redus, caracterul funcției s-a schimbat, marii vătăfi ajungând slujbași administrativi”⁵⁹. În această calitate nouă, aceștia trebuiau să sprijine încasarea impozitelor în colaborare cu globnicii, podvodarii, deșugubinarii și cu alți agenți ai vistieriei⁶⁰.

De asemenea, marii vătăfi judecau procese de proprietate, mai precis de încălcări de hotare, cum este și cazul lui „**Ursu mare vătaf al ținutului Bacău**”. Acestuia, domnitorul Petru Șchiopul îi cere, la 28 iunie <1583-1591>⁶¹, să cerceteze pricina dintre mănăstirea Bistrița și satul Nădășeni. Locuitorii satului menționat au intrat în hotarul satului Sârbi, al mănăstirii și au mutat o piatră de hotar. Se cere vătafului de Bacău să cerceteze situația și „să mute înapoi acea piatră de hotar din satul Sârbi”.

Același „Ursu mare vătaf al ținutului Bacău” este menționat în legătură cu

⁵⁴ **Cronocile slavo-române...**, p. 186.

⁵⁵ **DIR**, A, sec. XIV-XV, I, doc. 447.

⁵⁶ N. Grigoraș, **op.cit.**, p. 298.

⁵⁷ Arhivele Statului București, Mănăstirea Tazlău, IV/7, apud N. Grigoraș, **op.cit.**, p. 301.

⁵⁸ N. Grigoraș, **op.cit.**, p. 311.

⁵⁹ **Ibidem**.

⁶⁰ **Ibidem**.

⁶¹ **DIR**, A, sec. XVI, III, doc. 273, p. 220-221.

satul Bunești întărit de Petru Șchiopul mănăstirii Tazlău la 16 iulie 1589⁶². Se arată că satul a fost „hotărnicit” cu stâlpi de „Ursu mare vătaf de Bacău”. Mulți vătafi aveau un comportament reprobabil fiind reclamați pentru aceasta domnului⁶³.

Dregătoria de mare vătaf s-a desființat în a doua jumătate a secolului al XVII-lea, fiind înlocuită cu cea a *marilor căpitani*⁶⁴ (fără a se cunoaște motivele acestei măsuri).

O altă categorie de dregători din această perioadă au fost cei aparținând ocoalelor domnești. Atâta vreme cât au existat, ocoalele domnești au avut o organizare proprie, distinctă de cea a ținuturilor, cu dregători proprii. În fruntea acestora erau *ureadnicii*, numiți și *vornici* sau simplu *dregători*. Aceștia, ca și alți dregători, reprezentau interesele domniei, având sarcina de a întreține curtea domnească împreună cu satele care îi erau arondate în cadrul ocoalelor. Alături de șoltuz și pârgari, ureadnicul îndeplinea atribuții administrative, fiscale și chiar juridice în orașe⁶⁵.

Vornicul din oraș avea în subordine *namestnicii* (*vorniceii*), iar satele din ocol aveau fiecare câte un *vătăman*⁶⁶. Oamenii fîscului (globnici, gorștinari etc.) veneau și luau din satele domnești (ca și din alte sate) zeciuiala pentru domnie⁶⁷.

Menționarea în documente a ureadnicului de Bacău este târzie, abia în 1569, dar, având în vedere faptul că ocolul este menționat documentar la sfârșitul secolului al XV-lea – la 20 aprilie 1491⁶⁸ - putem presupune că și ureadnicul exista tot de atunci. Prima atestare documentară a acestui dregător în ținutul Bacău a fost la 19 iulie 1569⁶⁹, când este menționat „*Banul ureadnic de Bacău*” implicat în hotărnicirea unei dumbrăvi de la Albeni „din drumul mare în sus până la Costișă și în sus de la Costișă peste drumul Cornului până la ocina Nemiscului”. Documentul ne lămurește de ce un ureadnic, dregător de ocol este implicat în hotărnicirea unei ocine întărite de Bogdan Lăpușneanu unor particulari: „care acest loc a fost domnesc, ascultător de ocolul Bacăului”. Putem deduce din document că această hotărnicire s-a făcut cu mult înainte de 1569; prin urmare, acest dregător s-a putut afla în funcție înainte de 1569.

În anul următor, 1570, la 14 aprilie⁷⁰, este menționat „*Leuștean, ureadnic de Bacău*”, care vânduse anterior un rob țigan, Gavriil, pentru 1000 de aspri. Ureadnicii din Bacău sunt menționați și la 22 iulie 1581⁷¹ într-un uric de întărire

⁶² *Ibidem*, doc. 527, p. 439.

⁶³ N. Grigoraș, *op.cit.*, p. 311.

⁶⁴ *Ibidem*, p. 314.

⁶⁵ N. Grigoraș, *op.cit.*, p. 27.

⁶⁶ D. Ciurea, *op.cit.*, p. 206.

⁶⁷ *Ibidem*.

⁶⁸ DRH, A, III, doc. 93, p. 185-186.

⁶⁹ DIR, A, sec. XVI, II, doc. 215, p. 205.

⁷⁰ *Ibidem*, doc. 236, p. 223-226.

⁷¹ *Ibidem*, doc. 220, p. 166-167.

dat de Iancu Sasul mănăstirii Bistrița pentru o poiană din Blăgești, danie de la Petrică hatman. Documentul precizează clar: „nimeni să nu aibă a cosi acolo, nici **ureadnicii de la Bacău** și nici aceia ce-i pârase”. Unui alt ureadnic din Bacău i se adresează Ieremia Movilă la 4 ianuarie 1605⁷², anunțându-l, între altele, că satul Bunești nu mai este supus mănăstirii Tazlău, ci „merge cu ținutul”.

Locuitorii din satele de ocol aveau multe îndatoriri față de dregătorii domnești: să pună la dispoziție „caii de olac”, să facă podvoade pentru domnie, să dea zeciuială din legume⁷³; paharnicii din Bacău le luau a zecea parte din vin și îi obligau să presteze toate muncile legate de viile domnești⁷⁴; dădeau piei, unt, sulgiul și ilișul, deseatina din pâine și din stupi⁷⁵ etc. La 1588, satul Trebeș putea avea un venit de 1000 de taleri dacă era scutit de obligațiile față de domnie⁷⁶.

Până la jumătatea secolului al XVI-lea se poate vorbi de o situație mai bună a locuitorilor din satele de ocol, comparativ cu a celor de pe proprietățile boierești sau mănăstirești. Din a doua jumătate a acestui secol și mai ales din cel următor, condiția socială a locuitorilor din aceste sate s-a înrăutățit, în primul rând ca urmare a abuzurilor dregătorilor domnești. În multe cazuri, ureadnicii din Bacău trăgeau satele la podvoade de două ori: și cu ocolul și cu ținutul⁷⁷. Altele, fiind scutite, erau și ele „trase la munci” și impuse la dări. Este cazul satului Trebeș, care, fiind al „băratului” era scutit, dar i se impuneau mari dări⁷⁸. Datorită acestor măsuri, violenței ori jafurilor la care erau expuși, mulți locuitori fugeau din sate care rămâneau pustii, cum a fost cazul Trebeșului ori Fântânelelor⁷⁹.

Decăderea curții domnești precum și destrămarea ocolului domnesc al Bacăului au avut consecințe nu doar pe plan local ci și în general, pentru statul moldovean. Situat la margine de țară, Bacăul asigurase timp de trei secole paza Țării de Jos. Situația de criză creată la sfârșitul secolului al XVI-lea și începutul secolului al XVII-lea au lăsat “drumul cel mare” al Moldovei de pe valea Siretului, deschis, fără posibilitatea de supraveghere și apărare. Târgoveții băcăuani, rămași fără sprijinul direct al domniei erau și ei pradă cetelor răzlețe care jefuiau zona fără a întâmpina o împotrivire semnificativă din partea autorităților. La aceasta trebuie să menționăm și faptul că domnia a fost lipsită de un sprijin economic, dar și social-politic important pe care l-au reprezentat târgurile și ocoalele domnești.

⁷² **Ibidem**, XVII, I, doc. 272, p. 191.

⁷³ **Catalogul documentelor moldovenești din Arhiva istorică centrală a statului**, V, doc. 1017, p. 272-273; este cazul moșiei Poporul „de la târgul Bacău” care trebuia să dea „zeciuiala din toate legumele grădinilor de pe acel loc”.

⁷⁴ **DRH**, A, XXI, doc. 215.

⁷⁵ **Catalogul documentelor moldovenești...**, III, doc. 2487, p. 515.

⁷⁶ D. Ciurea, **Evoluția așezărilor și a populației rurale din Moldova în sec.XVII-XVIII**, în *Anuarul Institutului de Istorie și Arheologie «A. D. Xenopol»*, XIV, 1977, p.143.

⁷⁷ **DIR**, A, sec. XVII, I, p. 272.

⁷⁸ Th. Codrescu, **op.cit.**, p. 230.

⁷⁹ **Călători străini...**, VII, 1980. p. 106, 337.

High officials and high offices in Bacău County up to the XVI Century Summary

The Middle Age Moldavian State was organized in administrative units called „county”. The Bacău County was one of them. This came into being around the borough of Bacău, which was a place at the crossroad of important roads that crossed Europe from North to South and from East to West.

Until mid 19th century this county brought its contribution together with other administrative areas to the development of the Moldavian State.